

Een landelijk vuurwerkverbod is een liberaal besluit: legaal vuurwerk langs de liberale meetlat

door Jan Keunen

Ondanks een verbod op knalvuurwerk en vuurwerkpijlen ontkwam Nederland ook dit jaar niet aan de jaarlijkse tsunami aan blinde ogen, brandwonden en amputaties. 133 Nederlanders kregen legaal en illegaal vuurwerk in het oog, met 14 blinde ogen als gevolg. Zes ogen moesten worden verwijderd. Twee jonge mensen werden dubbelzijdig blind; hun leven is in de nieuwjaarsnacht voorgoed getekend. Plastisch chirurgen behandelden 39 slachtoffers; 16 waren minderjarig en bij 13 was een amputatie noodzakelijk. Het jongste amputatie slachtoffer was

zeven jaar oud. In totaal vielen er meer dan 1.300 vuurwerksslachtoffers.

Ook dit jaar was bijna de helft van de slachtoffers omstander. Mensen die zelf geen vuurwerk afsteken maar wél slachtoffer worden. De ziektekosten en het bijbehorende arbeidsverzuim zijn torenhoog, net als de verborgen onkosten zoals voor vernielingen in de openbare ruimte en in brand gestoken personenauto's. Voor het levenslange persoonlijke leed van slachtoffers met een verminkt gelaat of een geamputeerd li-

---

chaamsdeel is na de nieuwjaarsnacht weinig publieke aandacht.

Het jaarlijkse geweld met legaal en illegaal vuurwerk tegen hulpverleners en politie vinden we allemaal onacceptabel. Toch is het er ieder jaar, net als de milieuschade. In de nieuwjaarsnacht is de luchtverontreiniging door de piekuitstoot van het schadelijke fijnstof even groot als de uitstoot van zeven maanden gemotoriseerd wegverkeer. Zware metalen als koper en strontium die aan het vuurwerk worden toegevoegd voor de mooie kleuren bij de ontbranding dalen neer en verontreinigen maandenlang de bodem en zo het drinkwater van dieren. Het leed van huisdieren en vogels tijdens oud en nieuw valt met geen pen te beschrijven.

“Kán iemand mij uitleggen waar we mee bezig zijn in ons land?” schreef plastisch chirurg Emma Paes in de nieuwjaarsnacht op LinkedIn na afloop van een spoedoperatie waarbij ze de hand van een 11-jarige jongen had geamputeerd bij wie de oogarts ook een oog moest wegnemen. “Het lijkt wel oorlog” (Paes 2023).

‘Feeststemming’

Oud en nieuw is al lang geen feest meer. Het is een jaarlijks slagveld met legaal en illegaal vuurwerk in de hoofdrol (EenVandaag 2022). Het is daarom niet verwonderlijk dat een meerderheid van de bevolking af wil van de compleet uit de hand gelopen vuurwerktraditie, net als twee derde van de Nederlandse burgemeesters (EenVandaag 2022). Ook de politie is voorstander van een landelijk vuurwerkverbod omdat een verbod alleen dan handhaafbaar is (Trouw 2022).

Op 21 juni 2023 werd door de Tweede Kamer een BBB-motie aangenomen die de regering verzoekt bij nieuwe beleidskeuzes rond vuurwerk de proportionaliteit van de maatregelen in het oog te houden zodat (het citaat is letterlijk) “de feeststemming in het land niet omslaat”. Dat de BBB in het parlement over een ‘feeststemming’ spreekt zonder het bijbehorende letsel, leed, schade en geweld door vuurwerk in de motie te benoemen, is niet alleen feitelijk onjuist; het is ook misleidend. De BBB maakt feiten ondergeschikt aan beeldvorming. Dat de VVD met de motie instemde zal moverende redenen hebben gehad, het blijft opmerkelijk gezien de uitslag van het EenVandaag opiniepanel uit november 2022 (EenVandaag 2022). Daarin geeft namelijk een kleine tweederdemeerderheid (61 procent) van de VVD achterban aan voorstander van een landelijk vuurwerkverbod te zijn.

De aangenomen BBB-motie en een online opiniestuk van de TeldersStichting door een voor- en een tegenstander van een landelijk verbod vormen de aanleiding voor het schrijven van deze bijdrage waarin ter verdieping een vuurwerkverbod puntsgewijs langs de VVD-meetlat met de vijf liberale kernwaarden wordt gelegd (Van der Staak & Scholten 2023; VVD website).

Op het eerste gezicht lijkt een vuurwerkverbod niet erg liberaal. Of ligt het genuanceerder als je dieper gaat graven? Is een vuurwerkverbod bijvoorbeeld wel of niet vergelijkbaar met het maatschappelijk geaccepteerde verbod om in de openbare ruimte te roken en de verplichting bij autorijden een gordel te dragen?

Een analyse van een landelijk vuurwerkverbod vanuit liberaal perspectief biedt de lezer de mogelijkheid om na lezing een eigen afweging te maken. Het belang van deze politieke denkexerctie over dit maatschappelijk gevoelige onderwerp maakte VVD-partijleider Dilan Yesilgöz onlangs in NRC Handelsblad duidelijk: “... wij zijn er, vind ik, om te dienen ... we (moeten) er met nieuwe leiders voor zorgen dat we geen nieuwe blinde vlekken krijgen. We moeten echt veel beter luisteren naar mensen” (Yesilgöz 2023).

Brede context

Omdat het ontbreken van de juiste context tot verkeerde conclusies kan leiden, volgt eerst een verkenning langs enkele belangrijke feiten die als ijkpunten de maatschappelijke vuurwerkdiscussie markeren. Omdat illegaal vuurwerk wettelijk is verboden beperkt deze reflectie zich tot legaal vuurwerk.

Vuurwerk betekent letterlijk: werken met vuur. Vuur is per definitie niet zonder gevaar. Zeker niet in een dichtbevolkt land als Nederland. Dit klemt temeer als vuurwerkafstakers alcohol en/of recreatiedrugs gebruiken, zoals op oudejaarsavond eerder regel dan uitzondering is. Daar komt bij dat amateurvuurwerkkliefhebbers de gevaren nogal eens onderschatten en hun afsteekvaardigheden overschatten. Dat zo veel ongelukken gebeuren is dus niet verwonderlijk.

Een meerderheid van de Nederlanders is van mening dat de productveiligheid van legaal vuurwerk beter onderzocht moet worden (Ipsos 2022). Dat ze daar groot gelijk in hebben blijkt uit het feit dat 19 tot 28 procent van het legaal door importeurs ingekochte vuurwerk door de Inspectie Leefomgeving

en Transport (ILT) steekproefsgewijs wordt afgekeurd omdat het onveilig blijkt te zijn (Ipsos 2022; NOS 2014; 2017; 2018; 2022; ILT 2022; Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat 2021, 52). Het gaat om legaal ingekocht vuurwerk dat makkelijk omvalt, te vroeg ontploft, te veel vonken geeft, een te kort of te lang aansteeklont heeft etc. In november 2023 brak de ILT een record door 40 procent van het geteste legale consumentenvuurwerk af te keuren omdat het onveilig is (NU.nl 2023). Dit betekent niet automatisch dat 19 tot 40 procent van de legale vuurwerkartikelen in de winkel productonveilig zijn. De ILT test namelijk alleen steekproefsgewijs de productveiligheid van mogelijk extra risicovol vuurwerk. Maar dát onveilig legaal consumentenvuurwerk in de Nederlandse winkels ligt, wordt zelfs door de woordvoerder van de Belangenvereniging voor Pyrotechniek in Nederland (de vuurwerkbranche) openlijk erkend (Algemeen Dagblad 2022). In het Algemeen Dagblad van 27 december 2022 stelt hij dat het niet mogelijk is al het vuurwerk volgens de ‘strengere’ Nederlandse standaarden te krijgen: “Het is een veelal handgemaakt product. Als er een knikje in een lont zit, kan het zomaar bij 9 of 10 seconden afgaan. Dat is moeilijk te voorkomen, hoewel er wel aandacht aan gegeven wordt” (Algemeen Dagblad 2022).

De publieke erkenning van de vuurwerkbranche en de ILT-bevindingen komen overeen met het feit dat legaal knal- en siervuurwerk het merendeel van het geregistreerde vuurwerkletsel veroorzaakt, met name oogletsel en brandwonden op de handen en armen (Van Yperen e.a. 2018; Van Yperen e.a. 2020). De Onderzoeksraad voor Veiligheid publiceerde in 2017 het rapport *Veiligheidsri-*

---

sico's jaarwisseling dat de vuurwerkveiligheid in Nederland onderzocht (Onderzoeksraad voor Veiligheid 2017). De Raad adviseerde om de typen consumentenvuurwerk die veel letsel veroorzaakten te verbieden. De overheid nam in de daaropvolgende jaren stapsgewijs deze aanbeveling over, zonder dat dit tot een vermindering van het aantal slachtoffers leidde. Na nieuwe Kamervragen over de veiligheid van consumentenvuurwerk verscheen in 2021 het rapport *Veiligheid van consumentenvuurwerk rond de jaarwisseling* in opdracht van de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat. Dit rapport bevestigde de tekortkomende technische kwaliteit van het consumentenvuurwerk dat in Nederland op de markt wordt gebracht. Het is dus niet ten onrechte dat drie op de vijf Nederlanders zich zorgen maken over de veiligheid van vuurwerk en vinden dat de regels over de verkoop en gebruik aangescherpt moeten worden (Ipsos 2022).

Een meerderheid van de bevolking en twee derde van de VVD-achterban wil nog een stap verder gaan (EenVandaag 2022). Meer dan 700.000 Nederlanders en 1.200 landelijke organisaties tekenden het *Landelijk Vuurwerkmanifest* dat pleit voor een innovatieve en duurzame langetermijnaanpassing van de vuurwerktraditie (www.vuurwerkmanifest.nl). Het uitgangspunt is een landelijk vuurwerkverbod in ruil voor professionele vuurwerkshows, al dan niet gecombineerd met een zwerm lichtgevende drones in steeds afwisselende formaties om het milieu zo min mogelijk te vervuilen. In vuurwerkvrij Australië werkt deze aanpak goed met familievuurwerkshows vroeg in de avond en spectaculaire shows voor volwassenen om middernacht. De doeltreffendheid van een landelijk vuur-

werkverbod bleek toen de overheid tijdens de coronapandemie vanwege overvolle ziekenhuizen een landelijk verbod had ingevoerd. Voor de handhaving hiervan werd extra politie ingezet. Met succes: de jaarwisseling verliep beheersbaar met aanzienlijk minder geweldsincidenten en slachtoffers (Rijksoverheid 2021). Voor het eerst sinds decennia raakte niemand blind in de nieuwjaarsnacht. In de jaren daarna zonder landelijk verbod liep het aantal vuurwerkgewonden weer op tot het pre-coronaniveau (NOS 2023).

De Tweede Kamer debatteerde op 8 juni 2023 in de eerste termijn over het *Initiatiefvoorstel-Klaver en Ouwehand* dat pleit voor het invoeren van een algemeen vuurwerkverbod voor consumenten omwille van de openbare orde, rechtsorde, veiligheid, volksgezondheid en het milieu (Tweede Kamer 2020). Behalve de categorie kindervuurwerk mag dan geen vuurwerk meer door consumenten worden afgestoken. Het professioneel afsteken van vuurwerk in shows blijft toegestaan. Dit initiatiefvoorstel regelt ook dat het bezitten en afsteken van verboden vuurwerk strafbaar wordt gesteld. De tweede termijn van het debat is op verzoek van een Kamermeerderheid verschoven tot na de komende jaarwisseling om het effect van de bestaande maatregelen andermaal te kunnen betrekken bij het politieke eindoordeel over een landelijk verbod.

Tot slot de aanpak van vuurwerk binnen de Europese Unie. Daarbij moet vooraf bedacht worden dat Nederland in grondoppervlak een klein Europees land is met een hoge bevolkingsdichtheid en daardoor een uitzonderingspositie inneemt. In ons land richt vuurwerk meer schade aan dan in Scandinavische landen met een groot grondoppervlak en een

---

lage bevolkingsdichtheid. Frankrijk en Engeland kennen geen vuurwerktraditie met oud en nieuw maar organiseren professionele vuurwerkshows. In Oostenrijk is vuurwerk afsteken alleen buiten de steden toegestaan. Het vuurwerkbeleid in België toont overeenkomsten met Nederland, met als groot verschil dat vuurwerk het hele jaar door mag worden verkocht. Tijdens oud en nieuw worden in België veel professionele vuurwerkshows georganiseerd waarbij een lokaal vuurwerkverbod geldt. En in een aantal regio's geldt in de nieuwjaarsnacht een vuurwerkverbod. In Duitsland mag zwaar vuurwerk (categorie F2) alleen de laatste drie dagen van het jaar verkocht worden en alleen tijdens de jaarwisseling worden afgestoken. Vuurwerk afsteken in de omgeving van kerken, ziekenhuizen, bejaardentehuizen en gebouwen met rietendaken of houten gebinten is streng verboden. In Polen is gevaarlijk vuurwerk vrij te koop dat per post of koerier in Nederland aan huis wordt bezorgd. Een VVD-motie met extra maatregelen om dit tegen te gaan werd in juni 2023 door de Tweede Kamer aangenomen. De uiteenlopende waaier aan vuurwerkregeling binnen Europa vormt in principe geen beletsel voor een landelijk verbod in Nederland. In de grensregio's controleert de Nederlandse politie nu al rond oud en nieuw streng op illegaal vuurwerk. Een landelijk verbod op legaal en illegaal vuurwerk zal de handhaving daarvan effectiever en efficiënter maken.

Langs de liberale meetlat

Hoe een landelijk verbod op legaal vuurwerk zich verhoudt tot de liberale beginselen kan worden onderzocht door een verbod langs de VVD-meetlat met vijf liberale kernwaarden te leggen (VVD-website). Iedere kernwaarde wordt voorafgegaan door het bijbehorende

citaat op de VVD-website.

Vrijheid

“Ieder mens heeft recht op een zo groot mogelijke vrijheid. Dat betekent dat je je leven mag leiden zoals je dat zelf wilt ... De persoonlijke vrijheid wordt alleen begrensd als je de vrijheid van een ander schaadt.” Iedere burger heeft dus het recht zo veel consumentenvuurwerk af te steken als hij of zij wil. Vrijheid wordt alleen begrensd als je volgens het schadebeginsel van John Stuart Mill anderen schade toebrengt.

Precies daar wringt de schoen. Keer op keer blijkt dat de helft van alle vuurwerkslachtoffers een omstander is (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat 2021; Van Yperen e.a. 2018; Van Yperen e.a. 2020; Onderzoeksraad voor Veiligheid 2017). Mensen die zelf geen vuurwerk afsteken maar wél slachtoffer worden van vuurwerkafstekers. Dit hoeft niet eens onverantwoordelijk te zijn afgestoken want legaal gekocht consumentenvuurwerk kan vanwege de gebrekkige productveiligheid zomaar alle kanten opschieten. Ook de voor de volksgezondheid bewezen schadelijke piekbelasting met fijnstof is strijdig met het schadebeginsel, evenals de overlast, het geweld, het dierenleed en de milieuschade (Rijksoverheid; EenVandaag 2023). Dit klemt temeer omdat de meerderheid van de bevolking geen vuurwerk afsteekt maar wél de vrijheid wordt ontnomen om in de nieuwjaarsnacht zonder gevaar voor letsel naar buiten te kunnen gaan en gedwongen wordt de ziekmakende fijnstof in te ademen (Krauskopf e.a. 2018).

Het liberale schadebeginsel rechtvaardigt bij uitstek een inperking van de vrijheid om legaal vuurwerk af te mogen steken.

Verantwoordelijkheid

“Wie vrij is om eigen keuzes te maken, moet ook de gevolgen van die keuzes zelf dragen”. Een vuurwerkfabrikant is productaansprakelijk, dus vuurwerk moet veilig gefabriceerd worden voor het op de Nederlandse markt mag worden toegelaten. Deze zware veiligheidsverantwoordelijkheid van de vuurwerkproducent valt niet te rijmen met de jaarlijkse ILT-rapportages waarbij grote hoeveelheden legaal geïmporteerd consumentenvuurwerk alsnog worden afgekeurd (ILT 2022; Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat 2021; NU.nl 2023; Algemeen Dagblad 2022). De Nederlandse vuurwerkbranche erkent publiekelijk dat het niet mogelijk is om al het vuurwerk volgens de ‘strengere’ Nederlandse standaarden in de winkel te krijgen. Hoe verantwoordelijk ben je dan als brancheorganisatie naar je klanten toe die veronderstellen in de winkel een veilig legaal vuurwerkproduct te kopen (Algemeen Dagblad 2022)? Ook de verantwoordelijkheid van de vuurwerkafstakers laat aantoonbaar te wensen over, aangezien de helft van de slachtoffers omstander is (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat 2021; Van Yperen e.a. 2018; Van Yperen e.a. 2020; Onderzoeksraad voor Veiligheid 2017).

Hoe verantwoordelijk zijn de overheid en politiek als ze de piekuitstoot van het voor de volksgezondheid schadelijke vuurwerkfijnstof jaar in jaar uit doodleuk accepteren (Rijksoverheid; EenVandaag 2023; Krauskopf 2018)? En hoe verantwoordelijk is het om als overheid een lokaal vuurwerkverbod in te stellen zonder vooraf voldoende politie te mobiliseren om dat verbod geloofwaardig te kunnen handhaven?

Op alle schakelpunten in de vuurwerkketen is de liberale kernwaarde verantwoordelijkheid onvoldoende geborgd. Daar komt nog iets anders bij. Het menselijke brein kan pas op volwassen leeftijd adequaat gevaar inschatten. Hoe verantwoordelijk is het om oudere kinderen die gevaar nog onvoldoende kunnen inschatten de vrijheid te geven legaal vuurwerk af te steken?

Samenvattend pleit de VVD-meetlat op de liberale kernwaarde verantwoordelijkheid overtuigend voor een verbod. De hardnekkige mythe in de politiek en media dat een grote groep liefhebbers die normaal met legaal vuurwerk omgaat door een landelijk vuurwerkverbod de dupe wordt van een kleine minderheid die er een zootje van maakt, kan aan de hand van de liberale kernwaarde verantwoordelijkheid voorgoed worden doorgeprikt.

Verdraagzaamheid

“Alleen als door keuzes grenzen worden overschreden, grijpen we in ... Rekening met elkaar houden hoort daarbij.” Burgers behoren verdraagzaam te zijn naar elkaar. Die verdraagzaamheid is tijdens oud en nieuw in de publieke ruimte ver te zoeken. Hulpverleners worden opzettelijk bekogeld met vuurwerk. Afgelopen jaar moest in Groningen en Culemborg de Mobiele Eenheid eraan te pas komen om met vuurwerk bedreigde hulpverleners te ontzetten. In Den Haag en Helmond werden agenten met vuurwerkkletsel in het ziekenhuis behandeld. Landelijke politieorganisaties vragen mede daarom al jaren om een vuurwerkverbod (Trouw 2022). Hoe verdraagzaam is het om de vuurwerkschade bij de belastingbetaler die in meerderheid

---

zelf geen vuurwerk afsteekt neer te leggen terwijl de vuurwerkbranche er goudgeld aan verdient? Ook op de liberale kernwaarde verdraagzaamheid pleit de VVD-meetlat voor een vuurwerkverbod.

Sociale rechtvaardigheid

“Mensen maken zelf keuzes in hun leven. Als er hierdoor verschillen ontstaan, is dat niet erg. Maar het is onrechtvaardig als mensen al op voorhand minder kansen krijgen”. Sociale rechtvaardigheid en vuurwerkletsel hebben een complexe relatie. Het is aannemelijk dat de toegang tot informatie over vuurwerkveiligheid beperkter is als sprake is van een kwetsbare sociaaleconomische status. Het risico op vuurwerkongelukken neemt toe naarmate de toegang tot preventieve informatie beperkter is. Naast deze sociale ongelijkheid is het tevens sociaal onrechtvaardig dat de lasten voor het arbeidsverzuim door vuurwerkletsel worden doorgeschoven naar de werkgevers, verzekeringsmaatschappijen en zelfstandigen bij de grote groep slachtoffers die omstander is, waarbij de daders vaak in het donker vrijuit gaan. Alhoewel minder uitgesproken, pleit de liberale meetlat ook op deze liberale kernwaarde zeker niet tegen een vuurwerkverbod.

Gelijkwaardigheid

“Mensen zijn niet gelijk. Mensen zijn wel gelijkwaardig”. In de nieuwjaarsnacht zijn gelijkwaardigheid en vuurwerkveiligheid met elkaar verbonden door het gemeenschappelijke streven naar een gelijke bescherming en veiligheid voor *alle* burgers, ongeacht of ze wel of geen consumentenvuurwerk afsteken. Het waarborgen van deze gelijkwaardigheid is van belang omdat alleen dan alle deelnemers

gelijke toegang hebben tot het plezier van vuurwerk zonder een verhoogd risico op letsel. Ook hier wringt de schoen. Het feit dat de helft van de slachtoffers omstander is, bewijst een intrinsieke ongelijkwaardigheid. Hetzelfde geldt voor de ongelijkwaardig dat bij consumentenvuurwerk de vervuiler *niet* betaalt en dat de burgers die geen vuurwerk afsteken in de publieke ruimte net zo veel schadelijk fijnstof inademen als degenen die wel vuurwerk afsteken. Ook de liberale kernwaarde gelijkwaardigheid legitimeert een vuurwerkverbod.

Conclusies

Langs de VVD-meetlat gelegd, geldt een landelijk vuurwerkverbod in het dichtbevolkte Nederland ten aanzien van alle vijf de kernwaarden als een liberale bestuursmaatregel. Deze liberale signatuur verklaart waarom een meerderheid van de VVD-achterban in landelijke enquêtes pleit voor een vuurwerkverbod.

Vanuit liberaal perspectief is een landelijk vuurwerkverbod een passende oplossing voor een gevoelig maatschappelijk probleem. Het *Initiatiefvoorstel-Klaver en Ouwehand* dat voorziet in de introductie van een algemeen vuurwerkverbod voor consumenten is zodoende een liberaal wetsvoorstel. De liberale meetlat legitimeert naast de noodzaak ook de proportionaliteit en subsidiariteit van dit wetsvoorstel en het belang van een adequate handhaving voor de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid.

Em.prof.dr. Jan Keunen is als oogarts werkzaam in het Radboudumc in Nijmegen. Hij

---

is medeoprichter van het Landelijk Vuurwerkmanifest en bestuurslid van de WHO preventiewerkgroep VISION 2020 Netherlands. Keunen is kernlid van het landelijke VVD-Thematisch Netwerk Gezondheid & Zorg, bestuurslid van de VVD Regio Gelderland en oud-VVD-senator (2020-2023).

Met dank aan oud-hoofdverpleegkundige Marjolijn Snouck Hurgronje, oogarts Tjeerd de Faber en de anonieme reviewers voor het kritisch doorlezen van het manuscript en de voorgestelde aanpassingen.

Literatuurlijst

- 'Aantal vuurwerkgewonden terug op pre-corona-niveau', NOS, 5 januari 2023, URL: <https://nos.nl/artikel/2458782-aantal-vuurwerkgewonden-terug-op-pre-corona-niveau>.
- 'Dubbel zoveel vuurwerk afgekeurd als vorig jaar', *NU.nl*, 2 november 2023, URL: <https://www.nu.nl/economie/6287978/dubbel-zoveel-vuurwerk-afgekeurd-als-vorig-jaar.html>.
- 'Heftige incidenten. Politie pleit voor permanent vuurwerkverbod', *Trouw*, 7 januari 2022.
- 'Veel legaal vuurwerk blijkt tijdens test toch onveilig: inspectie keurt 1 op de 5 af', *Algemeen Dagblad*, 27 december 2022.
- EenVandaag, 'Meerderheid wil duidelijk landelijk beleid voor vuurwerk, gemeenten vragen kabinet in actie te komen', 17 november 2022, URL: <https://eenvandaag.avrotros.nl/panels/opinie-panel/alle-uitslagen/item/meerderheid-wil-duidelijk-landelijk-beleid-voor-vuurwerk-gemeenten-vragen-kabinet-om-in-actie-te-komen/>.
- EenVandaag, 'Vuurwerk op oudjaarsdag stoot net zoveel fijnstof uit als 7 maanden wegverkeer', 2 januari 2023, URL: <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/vuurwerk-op-oudjaarsdag-stoot-net-zoveel-fijnstof-uit-als-7-maanden-wegverkeer/>.
- Inspectie Leefomgeving en Transport, 'Inspectie keurt 9% van het geteste consumentenvuurwerk af', 20 januari 2022, URL: <https://www.ilent.nl/onderwerpen/vuurwerk/nieuws/2022/01/20/inspectie-keurt-9-van-het-geteste-consumenten-vuurwerk-af>.
- Ipsos, 'Peiling: Inflatie | Vuurwerkverbod | Slavernij excuses Nederland', 23 december 2022, URL: <https://www.ipsos.com/nl-nl/peiling-inflatie-vuurwerkverbod-slavernij-excuses-nederland>.
- Krauskopf J, Caiment F, Van Veldhoven, K. e.a., 'The human circulating miRNome reflects multiple organ disease risks in association with short-term exposure to traffic-related air pollution', *Environ Int*, 2018, vol. 113, pp. 26-34.
- Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, *Veiligheid van consumentenvuurwerk rond de jaarwisseling*, 2021.
- NOS Nieuws, 21 december 2014; 27 december 2017; 21 december 2018; 27 december 2022.
- Onderzoeksraad voor Veiligheid, *Veiligheidsrisico's jaarwisseling*, 2017.
- Paes, E., 'Linked-In Posts', 1 januari 2023, URL: https://www.linkedin.com/posts/emma-paes-339905115_opinie-eeen-ontplofte-hand-als-plastisch-activity-7015137041180958720-xlop/.
- Rijksoverheid, 'Jaarwisseling met corona-maatregelen beheersbaar verlopen', 11 januari 2021, URL: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2021/01/11/jaarwisseling-met-corona-maatregelen-beheersbaar-verlopen>.

-
- Rijksoverheid, ‘Normen luchtkwaliteit – fijn stof’, URL: <https://www.rivm.nl/ggd-richtlijn-medische-milieukunde-luchtkwaliteit-en-gezondheid/gezondheidseffecten-luchtverontreiniging/luchtkwaliteit-fijn-stof>.
  - Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Initiatiefvoorstel-Klaver en Ouwehand Invoering vuurwerkverbod voor consumenten*, 2020.
  - Van der Staak, P., Scholten, P., ‘Het vuurwerkverbod vanuit liberaal perspectief: voor en tegen’, *TeldersStichting*, 16 januari 2023, URL: <https://www.teldersstichting.nl/columns/het-vuurwerkverbod-vanuit-liberaal-perspectief-voor-en-tegen>.
  - Van Yperen, D.T., Van der Vlies, C.H., De Faber, J.H.N., Penders, Ch.J.M., Smit, X., Van Lieshout E.M.M., Verhofstad, M.H. J., ‘Vuurwerkletsel in Zuidwest-Nederland’, *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 2018, vol. 162.
  - Van Yperen, D.T., Van der Vlies, C.H., De Faber, J.H.N., Smit, X., Polinder, S., Penders, Ch.J.M., Van Lieshout, E.M.M., Verhofstad, M.H.J., ‘Epidemiology, treatment, costs, and long-term outcomes of patients with fireworksrelated injuries (ROCKET); a multicenter prospective observational case series’, *PLoS ONE*, 2020, nr. 3.
  - Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, ‘Onze liberale waarden’, URL: <https://www.vvd.nl/kernwaarden/>.
  - Yesilgöz, D., ‘Ik wil het beter gaan doen, dat is zeker’, *NRC Handelsblad*, 21 oktober 2023, URL: <https://www.nrc.nl/nieuws/2023/10/20/ik-wil-het-beter-gaan-doen-dat-is-zeker-a4178020>.